

Szegedi Éva

Hidvégi gróf Mikó Imre könyvtárának címjegyzéke

„A könyvtár nemzeti emlékmű, annak hoz dicsőséget, aki azt hazájának megőrzi” (Bettina von Arnim, 1847)

A legtöbb főúri könyvtár 18. századi eredetű, de főként a 19. század első felében kezdett nagyobb arányokkal gyarapodni, amikor a ritkaságok gyűjtésének divatja Nyugat-Európából hazánkba is áterjedt. Természetesen főuraink elsősorban magyarországi történelmi és földrajzi kiadványokat vásároltak meg – nem látni olyan főúri könyvtárat, amelyből a Prayak, Bél Mátyások, Schwandtnerek hiányoztak volna. A 18. században Bécsen keresztül eljutott a mi főurainkhoz is a felvilágosodás irodalma iránt való érdeklődés, hiszen nagy előszeretettel gyűjtötték a nyugat-európai felvilágosodás korabeli irodalmát is (Rousseau, Voltaire, Diderot, Fénelon, Lafontaine).¹ Ellentmondásokkal teli korszak volt ez, a formálódó, előretörő új mellett még szilárd hadállásokkal rendelkezett a letűnő régi. A felvilágosodás, majd a liberalizmus, illetve a rend lett az új művelődési program eszmei alapja, később pedig a polgári nacionalizmus. Társadalmi bázisa és képviselője a köznemesség, az értelmiség, továbbá a főnemesség egy része. Megváltoztak a kultúra érdekeltségi viszonyai, míg a feudalizmus idején elsősorban a partikuláris (egyházi, megyei, városi stb.) és egyéni (főúri, főpapi) érdekek érvényesültek a művelődésben, addig a nemzeti mozgalom hatására az átfogó, a nemzeti műveltség terjesztését szolgáló, közhasznú tevékenység került előtérbe.² Megváltozott a gyűjtemények rendeltetése, a 18. század végétől a hagyományörzés, a kultúramentés, a nemzeti öntudat megalapozása lett a fő feladat. Egyre több magángyűjtemény vált nyilvánossá, páran felismerték, hogy a magángyűjtemények nem képesek sem a nemzeti, sem a társadalmi feladatok megoldását kellően elősegíteni, tehát közgyűjteményekre van szükség. Szarvas Margit³ szerint a 18. századi könyvtárakban az ókori klasszikusok uralkodnak, az antik világ minden írója megtalálható akár régi kéziratok változatban is, illetve francia munkák is fellelhetők, a 19. században viszont már rendszeressé válik a régi magyar könyvek gyűjtése. A szellemi élet fellendülésével a könyvkultúra is fejlődésnek indult, a könyvek és egyéb kiadványok száma is jelentősen megnőtt, nyomdák alakultak, a könyvek terjesztését már részben önálló könyvkereskedések végezték. A század elején a magyar könyvkereskedelem még nagyon is német szellemű volt, hiszen németek vetették meg hazánkban a könyvkereskedelem szilárd alapját. A magyar írók még mindig saját költségükön adták ki műveiket, ugyanis a magyar könyvkereskedők nem vállalkoztak magyar könyvek kiadására – kiadványaik elsősorban német nyelvűek voltak.⁴

Szegedi Éva (1983) – doktorandus, BBTE, főkönyvtáros, Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár, eva.szegedi@bcucluj.ro

¹ Trócsányi Zoltán: *Főúri könyvtárak*. Könyvtári Szemle 1935. 17. sz. 132.

² Jankovich Miklós, *a gyűjtő és mecénás, 1772–1846*. Tanulmányok. Szerk. Belitska-Scholtz Hedvig. Akadémia Kiadó, Bp. 1985. 11.

³ Szarvas Margit: *Magánkönyvtáraink a XVIII. században*. Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtára, Bp. 1939.

⁴ Steinhofér Károly: *A könyv története*. Lampel R. Kk., Bp. 1915. 98.

A közép-európai régió természetes közvetítő nyelve a latin volt, amely Magyarországon 1844-ig egyben hivatalos nyelv, a tudomány és az államigazgatás nyelve is volt. A kommunikációban azonban háttérbe szorult, így ezzel párhuzamosan a német került előtérbe.⁵ Az arisztokratáknak latinul tudniuk kellett, különben nem tudtak részt venni a politikai életben – a kialakuló vernakuláris irodalom hatására az antik szerzőket nagy számban láthatjuk németül és franciául.⁶ Nyilvánvalóvá vált, hogy Európa egy olyan új korszak küszöbére érkezett, amelyben ezután főképpen világi célok, világi érdekek fognak uralkodni, és az egész kulturális élet világi vezetés alá kerül.⁷ Az erdélyi protestáns főúri családokból származó diákok közvetlenebb forrásból juthattak korszerű európai műveltség birtokába, mert hazai (kolozsvári, nagyenyedi vagy marosvásárhelyi) tanulmányaik befejeztével lehetőségük nyílt a leghíresebb német, holland vagy svájci egyetemek látogatására. A főúri családok könyvkultúrája akár válságmentesnek is mondható, hiszen tagjai szinte késedelem nélkül követni tudták a kor nagy eszmei fordulatát, s idehaza első hordozói lettek a Nyugaton kibontakozó új szépirodalmi műveltségnek.⁸ Ezek a rendszerint több ezer kötetet felölelő fényes könyvtárak a 19. század folyamán nagyrészt felbomlottak és szétszóródtak. Szerencsére sok esetben fennmaradtak a róluk készült állományjegyzékek. Ezek alapján megállapítható, hogy a kastélykönyvtárak zömét általában nem csupán nagyúri szeszély hívta létre, hanem összetételük arról tanúskodik, hogy a gyűjtésben többnyire magas tudományos-irodalmi szakértelem érvényesült. Különös társadalmi jelentőséget kölcsönzött a magánkönyvtáraknak az a tény, hogy legtöbbször a korszak folyamán egyre inkább hozzáférhetővé vált a fejlődő polgári értelmiség tudós és író tagjai számára, alkalmat és lehetőséget nyújtva nekik a koreszmék, a korszerű ismeretek és kutatási módszerek elsajátítására. A főúrnak ez a társadalmias magatartása mecénási szerepükből következett, szinte morális kötelességük volt.⁹ A polgárosodó és magyarosodó olvasóközönség igényei maguk után vonták a könyvkultúra egészének nemzeti jellegűvé alakulását. A reformkorban megnövekedett az országban megjelent kiadványtermés, emelkedett a nyomdák száma, és a korszak végére létrejött az önálló könyvkereskedelem.¹⁰ Mindez magával hozta az új művelődési formák és műhelyek kialakulásának igényét. Egyre többen felismerték az összefogásban rejlő előnyöket és felmerült országos hatókörű kulturális központok, intézmények megalapításának az igénye is, melyek a nemzeti művelődésnek az irányítását végeznék.¹¹

Az olvasmánytörténet kézirat- és levéltári forrásai közül talán a legértékesebbnek mondhatók a magánkönyvtárak katalógusai, a korabeli könyvjegyzékek. Egyik ilyen 19. századi jegyzék gróf Mikó Imre nevéhez fűződik, aki tagja volt a század közepén tevékenykedő magyar vezető rétegnek. Deák Farkas szerint Mikó nem hasonlított a korabeli ifjakhoz: Enyedre ment tanulni, mint a székely fiatalok nagyobb része, s „ott egész kollégiumi életében oly jól

⁵ Monok István: *A párizsi könyv elterjedése Közép-Európában (15–18. század)*. = *Pedagógia, oktatás, könyvtár*. PTE Egyetemi Kvt. és Tudásközp., Pécs 2014. 366.

⁶ Monok István: *Nyelvi és tartalmi változások a 18. századi arisztokrata könyvtárakban Magyarországon*. = *Szín – Játék – Költészet*. Szerk. Czibula Katalin, Demeter Júlia, Pintér Márta Zsuzsanna. Partium–Pratea Egyesület, Bp. – Nagyvárád 2013. 67.

⁷ *Irodalom és felvilágosodás*. Tanulmányok. Szerk. Szauder József. Akadémia Kiadó, Bp. 1974. 312.

⁸ Uo. 313.

⁹ Uo. 316.

¹⁰ Fülöp Géza: *Olvasási kultúra és könyvkiadás Magyarországon a felvilágosodás idején és a reformkorban (1772–1848)*. Hatágú Síp Alapítvány, Bp. 2010. (A könyves szakképzés füzetei, 17) 49.

¹¹ Bényei Miklós: *A nemzeti és polgári kultúra felé*. Csokonai Kiadó, Debrecen 1998. 29–30.

és oly szorgalommal tanult, mint a székely fiak jobb része. Azután hozzá látott az életmódhoz s midőn 1826-ban mint fő kormányzéki tiszteletbeli jegyző Kolozsvárra került, a piacszoron báró Wesselényi István házában egy kis hónapos szobában lakott s hivatalos teendőin kívül folytonos olvasással, írással, tanulással töltötte idejét.¹² Szorgalmas tanulással töltötte tehát idejét, aminek meg is lett a gyümölcse, hiszen jeles érdemeiért 1837-ben, 32 éves korában országgyűlési választás és fejedelmi megerősítés következtében az ország legfőbb hatóságánál, a királyi Főkormányzéknél tanácsos (gubernialis consiliarius) lett, majd 1847-ben Erdély kincstárnokává választották. „A nemzet legnagyobb ellenségének tartotta a míveletlenséget és tudatlanságot s ezért volt nagy gondja az iskolákra, támogatta az akadémiákra, egyetemekre menő ifjakat, segítette a szegény sorsú papokat, tanítókat s minden erejével pártolta a műveltség és szellemi életet terjesztő nagy intézeteinket.”¹³

Gróf Mikó Imre könyvtárának címjegyzéke a Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Különgyűjtemények osztályán található Ms 260 jelzet alatt. Méretei: 40 x 24 cm. Feltehetően az Erdélyi Múzeum-Egylet kéziratárába való bekerülése és rendezése után (eredeti jelzete: Erd. Muz.-Egyl. Kézirattár I. D. 5 Sz.) kerülhetett a borító belső felére a magyarázat – nagy valószínűséggel Kelemen Lajos megjegyzése –: „NB: Az egész kötet vagy Mikó Imre Gróf, vagy jószágigazgatója, Toth Zsigmond kézírása. Kettejük írása annyira hasonlít, hogy részletező grafológiai vizsgálat nélkül lehetetlen megkülönböztetni.” A katalógust egy kéz írta fekete tintával és oszlopos, betűrendes felosztást követ: „Számja / Címje / Darabszámja / Kötetszámja”. Érdekessége, hogy háromszor is újrakezdi a betűrendes felosztást. Az első csoport a 784. címig tart, itt a legkésőbbi kiadás 1846-os, a második 1036-ig – ez a legrövidebb, többségében 1847–48-as kiadású könyvekkel. A harmadik csoport tartalmazza a leggazdagabb anyagot, melyben az 1853-as évnél későbbi kiadás már nem került be a jegyzékbe. Ez esetben arra következtethetünk, hogy a katalógus az 1850-es évek közepén lezárult.

A könyvjegyzék a szerzőket és címeket közli, valamint a kiadás helyét és idejét, amennyiben az ismeretes, és legtöbbször a kiadvány formátumát is megadja. Általában a bibliográfiai adatok nem pontosak és nem helyesek, esetenként hiányosak, sok rövidítéssel. A címek esetében a túlságosan hosszú (főleg latin) címeket alkalmanként kissé megrövidítették. A példányszámok pontos megállapítása problematikus, mert némelyik cím többször is szerepel a jegyzékben. Sokszor találunk utalásokat, hogy lásd még egy adott szerzőnél, címnél – ilyen esetekben a darab- és kötetszám nullának tekinthető. Miközben a sorszámozás szerint 2898 címet tartalmaz a jegyzék, figyelmesebben megvizsgálva rájövünk, hogy több helyen átugrottak számokat, vagy éppen megismételték azokat, így összesítve a bejegyzéseket 2945 címről beszélhetünk. Ezen könyvek, folyóiratok esetében előfordulhat, hogy duplumok is szerepelnek, vagy többkötetes művek kötetei külön tételként kerültek a jegyzékbe, némely esetben kolligátumokat is tartalmaz a lista. A példányszám 5120-ra tehető, míg a kötetek száma eléri a 4846-ot. A továbbiakban elsősorban időbeli és földrajzi provenienciáról számolunk be, a minőségi vizsgálat kapcsán a gyűjtemény nyelvi és tematikus megoszlásának a bemutatására is sor kerül.

A jegyzett dokumentumok kiadási évét tekintve a 16–19. századokban megjelent könyvekről beszélhetünk. A katalógus szerint a két legrégebbi kötet Martinus Becanus¹⁴ nevéhez

¹² Deák Farkas: *Néhai gróf Mikó Imre emlékezete. = A Székely Művelődési és Közgazdasági Egyesület második évkönyve 1877-re.* Bp. 1878. 34.

¹³ Uo. 39.

¹⁴ Lásd MS 260 – 808 és 999 bejegyzés.

fűződik – 1513-ból, azonban a szerző 1563-ban született, így valószínűbb az a feltevés, hogy elírás történt és a kötetek 1613-ban jelentek meg. Ennek következtében a legkorábbi mű a jegyzékből egy 1514-ből származó kötet: *Vite Plutarchi Cheronei post Pyladen Brixianum longe diligentius repositae*.¹⁵ A 16. századi kiadványok közül megemlíthetjük: Antonio Bonfini: *Rerum Hungaricarum decades* (Basileae, 1568)¹⁶ Johannes Brenz (Brentius) 1544-ben Frankfurtban megjelent munkáját,¹⁷ továbbá *Godofredus Dionisius, Corpus Juris Civilis* (Lugduni, 1585),¹⁸ Baranyai Decsi János: *Syntagma Institutionum Juris Imperialis et Hungarici* (Claudiopoli, 1593),¹⁹ Rotterdami Erasmus: *Chiliades Adagiorum, opus integrum et perfectum* (1540),²⁰ Hérodotosz és Homérosz klasszikus műveit,²¹ valamint Machiavelli: *De Officio Viri Principis*²²(1599). *Megtaláljuk még Luther Márton, Melanchthon, Plinius, Seneca, Tacitus, Thuküdidész* munkáit is. Összesen 63 kötetre tehető a 16. századi kiadványok száma. Kiadási helyüket tekintve főleg Lugduni Batavorumot (Leiden) említhetjük, továbbá Frankfurt, Wittenberg, Heidelberg, Bázél, Genf, Lipcse, Antwerpen és London a leggyakoribb.

A 17. században megjelent publikációk száma eléri a 231 kötetet, körükben még mindig a latin nyelv a domináns, de egyre nagyobb számban találunk német és magyar nyelvű kiadványokat is. A magyar nyelvűek közt található Pápai Páriz Ferenc Kolozsváron megjelent munkái (1696),²³ a Károli Gáspár fordította *Biblia* Misztótfalusi *Kis Miklós* 1683-as kiadásában,²⁴ ugyanakkor Geleji Katona Istvántól a *Titkok titka* című munka 1645-ből²⁵ és Tolnai F. István *Igaz Keresztényi és Apostoli tudományi vallás utára vezető és az eltévelyedéstől jó útban hozó kalauz*, (Kolozsvárott) 1679-ből²⁶ azzal a megjegyzéssel, hogy „A szerző által sajátkezűleg bele írt ajánlással Fejedelem asszony Bornemissza Annához”. Szenci Molnár Albert fordításában Kálvin János *Az Keresztényi religiora és igaz hitre való Tanítás* című írása 1624-ből,²⁷ illetve Teleki Mihály és Apafi Mihály fordításában megjelent kötetek.²⁸ A klasszikusok mellett megtaláljuk a teológia, vallás témakörbe tartozó kiadványokat, de egyre több a történelemmel és jogtudománnyal foglalkozó munka is. Többnyire Németország területén nyomtatták e kiadványokat, olyan városokban, mint: Lipcse, Frankfurt, Wittenberg, Bréma, Jéna, Hannoveriae (Hanau). Amellett Hollandiában: Lugduni Batavorum (Leiden), Amszterdam, Trajecti ad Rhenum (Utrecht), Ausztriában: Pottendorf, Bécs és Erdélyben: Kolozsvár, Gyulafehérvár nyomdáiban.

A jegyzékben szereplő könyvek több mint egyharmada 18. századi kiadvány. Megfigyelhető, hogy a német nyelvű kötetek száma ugrásszerűen növekszik a latin rovására, habár utóbbi megőrzi fölényét. A magyar nyelvűek száma is pár százra tehető, és kezdenek teret hódítani

¹⁵ MS 260, 965. bejegyzés.

¹⁶ MS 260, 1285. bejegyzés.

¹⁷ MS 260, 1293. bejegyzés: Commentarius in Epistolam Pauli ad Philemonem et in historiam Esther.

¹⁸ MS 260, 1375. bejegyzés.

¹⁹ MS 260, 1368. bejegyzés.

²⁰ MS 260, 177. bejegyzés.

²¹ MS 260, 298, 317-318, 878. bejegyzések.

²² MS 260, 918. bejegyzés.

²³ MS 260, 547. bejegyzés.

²⁴ MS 260, 1255. bejegyzés.

²⁵ MS 260, 1009. bejegyzés.

²⁶ MS 260, 1010. bejegyzés.

²⁷ MS 260, 1317. bejegyzés.

²⁸ MS 260, 2862, 2869. bejegyzések.

a francia, olasz és angol nyelvű művek. A nyomtatás, kiadás helyét illetően németországi és ausztriai városok állnak az élen: Bécs, Lipcse, Berlin, Göttinga, Frankfurt, Königsberg, de a magyarországi és erdélyi városok is képviselik magukat: Buda és Pest, Kolozsvár, Szeben, Marosvásárhely, Kassa, Lőcse, Debrecen, Nagyszombat, Pozsony. Nem hagyhatjuk ki Genf, Bazel svájci városokat, illetve Prágát és Párizst sem. Az itáliai nyomtatványok Firenze, Róma, Bologna, Nápoly és Trieszt nyomdáiból kerültek ki. Természetesen számos leírás nem tartalmazza a megjelenés helyét, tehát nem adhatunk pontos adatokat ezzel kapcsolatban.

A katalógus legszámottevőbb részét képezik a 19. századi nyomtatványok, habár valójában csak a század első feléről beszélhetünk, hiszen az 1850-es években készült a jegyzék. Előtérbe kerültek a német és magyar nyelvű könyvek, és nőtt a francia nyelvűek száma, a latin viszont folyamatosan háttérbe szorult. Nem hiányozhatnak a kortárs szerzők munkái a jegyzékből, úgymint: Csokonai, Fáy András, Kölcsey, Kazinczy, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Tompa, ugyanakkor jelen vannak a reformkor nagyjai: Széchenyi, Kossuth, Eötvös, Wesselényi munkái is. Ami a kiadás helyét illeti, természetesen a német területekről származik a legtöbb nyomtatvány: Lipcse, Bécs, Stuttgart, Frankfurt, Berlin, Göttinga, Hamburg, Tübinga, Gotha, Königsberg, München, Weimar, Mannheim. A magyar nyelvű könyvek elsősorban pest-budai nyomdák-ból kerültek ki, bár a kolozsváriaknak is jelentős szerep jutott, valamint megemlíthetjük még Nagyenyedet, Nagyszebent, Marosvásárhelyt és Nagyváradot is.

Mikó nagy terjedelmű és korszerű műveltségét neveltetése, egyetemi tanulmányai, barátai, utazásai, akadémiai és egyesületi tevékenysége, minisztersége mellett elsősorban az olvasmányainak köszönhető. Olvasmányainak hatása nem elszigetelten érvényesült, hanem ötvöződött a személyes tapasztalatokéval. Az olvasmányok kiválasztására befolyással voltak életének egyéb eseményei, mindenekelőtt irodalmi és politikai működése.

Ismeretes Mikó szakcímjegyzéke is, melyet szintén a Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtárban őriznek (Ms 261). 34 csoportba sorolták a köteteket, és megfigyelhető, hogy az első kéz által írt lista címei megtalálhatóak a címjegyzékben, míg a kiegészítések kötetei már nem. Ez azzal is magyarázható, hogy nagyrészt később, az 1850-es évek végén, illetve a 60-as évek elején megjelent könyvekről van szó. Kisebb számban jelen vannak a korábbi századokban megjelent művek is, melyeket ebben a periódusban szerezhetett be. Az Index tartalomjegyzékként is szolgál, összefoglalja betűrendben a különböző szakokat úgy, hogy jelöli a könyvek thékákban, illetve a polcokon elfoglalt helyét is. A következőkben bemutatjuk röviden a tematikus köröket, különböző példákkal a terjedelmesebb csoportok esetében.

Almanach – Calendaria – Schematismi. Ez a csoport elsősorban magyar és német nyelvű (képes) kalendáriumokat tartalmaz, az 1830–1850-es évekből, de néhány 18. századi is fellelhető.

Archaeologia – Mythologia – Historia litteraria. Itt találjuk Jacobus de Strada *Thesauri Antiquitatum Epitome ex. Musaeo* – Lugduni (Leiden), 1553, 4-ed rétet kötetét, *Illustrierte deutsche Adelsrolle des 19. Jahrhunderts*, Leipzig, 1860, 1–10 Lieferung, 8 r. és Ormós Zsigmond *Adatok a művészet történetéhez*, Pest, 1859-ben megjelent művét is.

Arithmetica – Geometria – Mathesis – Astronomia – Architectura – Hydrotechnia – Tactica militaris. Német, olasz és magyar nyelvűek, ahol az útépités technikáját tárgyaló művek vannak túlsúlyban. Továbbá ide sorolták Tolvaj Ferenc Lőcsén megjelent *Arithmetikáját* (1701), illetve Maróthi György: *Arithmetica vagy számvetésnek mestersége* 1743-as kiadását, illetve a 2. Debrecenben, 1763-ban megjelent kiadását. Pótlistán látható még Jánosi

Ferenc és Salamon Ferenc: *Találmányok könyve*. Pest, 1857 és Sztorkay Elek: *Az erődítés tudománya*. Buda, 1848.

Auctores Classici graeci et latini. Az ókori klasszikusok írásai mindig is közel álltak Mikóhoz, különös odafigyeléssel gyűjtötte ezeket a köteteket és írásaiban is többször hivatkozik ezen szerzőkre. E gyűjteményét teljes egészében az enyedi kollégium könyvtárának ajándékozza, és így vall róla: „Mély hódolat érzését hordozva lelkemben kora ifjúságom óta a classicai irodalom iránt: felkerestem, olvasgattam s egyet és mást megszerezni jókor elkezdtem. Később fiamnak hasonló lelki irányát látván: a gyűjteményt megkettőztettem.”²⁹ Több száz mű sorolható ebbe a kategóriába olyan szerzők mint: Arisztophanész: *Plautus – a Brunckio latine redditus* (Cellae, 1784), Arisztotelész: *Aliorumque Philosophorum ac medicorum problemata* (Lypsia 1633), Catullus, Cicero: *Epistolae familiares, cum comment. Itubertini Clerici* (Venetiis, Bapt. De Tortis, 1485), Flaccus Valerius, Hérodotosz, Homérosz, Horatius, Ovidius, Plinius, Quintilianus, Sallustius, Seneca, Tacitus, Virgilius, Livius.

Biblia sacra. 14 kötet tartozik ide úgy, hogy a *Biblia latina* – Nurinberge per Anton. Koberger 1478, 2 r. – fellelhető az ősnymotatványok listáján is.

Botanica – Chemia – Mineralogia. 11 cím, főleg a századfordulóról, német nyelvűek és egy magyar nyelvű mű: Diószegi Sámuel és Fazekas Mihály *Magyar fűvészkönyve*, Debrecen, 1807-es és 1813-as kiadásban, mivel két részből álló könyvről van szó.

Dictionnaria, Lexica – opera encyclopedica. Német, latin és francia nyelv szabályai, valamint Bod Péter 1766-ben megjelent *Szent írás értelmére vezérlő magyar lexicon*. Német–francia, olasz–német, latin–magyar, német–magyar, angol–német szótárak; Finály Henrik és Régeni István: *Latin–magyar iskolai szótár*. Kolozsvár, 1858; *Jelenkor politikai és társasélet encyclopédiája*, Pest, 1858.

Diplomatica – Heraldica – Sphragistica – Numismatica – Statistica. 13 kötet – német és latin nyelvű szakkönyvek.

Ephemaerides – opera periodica. Folyóiratok: az 1830-as évektől nőtt meg ezen lapok száma: *Borászati lapok*, *Budapesti Szemle*, *Delejtű*, *Erdélyi Híradó*, *Gazdasági Lapok*, *Kolozsvári Közlöny*, *Minerva*, *Nemzeti Társalkodó*, *Pesti Napló*, *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, *Vasárnapi Újság*, *Withaner Wiener Zeitschrift für Litteratur* – Wien.

Erotica. 9 cím, melyből kettő francia, többi német – a szerelem kérdéskörét tárgyalják.

Funebres – Orationes. Halottak felett mondott beszédek jegyzéke, pl. Bánffy László, Bánffy Thérézia, gróf Bethlen Ádám, gróf Bethlen Gergely, gróf Bethlen Klára, gróf Gyulai Lajos, gróf Teleki Pál stb.

Geographia – Atlantes – Itinerantium descriptiones. Leginkább német nyelvű címekekkel találkozunk, de az útleírások között több a magyar nyelvű könyv.

Grammatica. Latin, magyar és német nyelvtan, de megtaláljuk a spanyol, francia, görög nyelv szabályait, valamint az angolét is. 1859-ből pedig Fábián István *Finn nyelvtan*-át, Pest; két török nyelvre vonatkozó kötet: Ján Matej *Korabinský: Versuch eines kleinen türkischen Wörterbuchs*, Pressburg és Franciscus Mesquien *Meninszky Institutiones linguae turcicae cum rudimentis parallelis arabicae et persicae...* Vindobonae, 1756 – két kötetben, melynek második kötete csaknem egészében Kollár Ádám Ferenc műve.

Historia. Történelemelmélet, európai forradalmak története.

²⁹ Mikó–Rhédei levéltár. MS 5975 – KEKvLt.

Historia universalis. Különböző országok története: Anglia, Spanyolország, Franciaország, Németország stb.

Historia naturalis: Természettudományok – 12 kötet.

Hungarica. Ide került minden olyan mű – a kötetek nyelvétől és megjelenésétől függetlenül –, amely magyar vonatkozású tartalommal keletkezett. Találunk történelmi, jogtudományi, természettudományi, irodalomtörténeti munkákat is, továbbá a *Pesti Hírlap* 1841-es számát is ide sorolják. Itt láthatjuk Alvinczi Péter kézíratait, valamint az erdélyi törvénykiadásokat is, például *Articuli Dietales Transilvaniae Catharine Brandenburgiae anni 1630*, Fejérvárt, 1631 – rariss.; Bél Mátyás: *Hungariae antique*, Nurinbergae, 1723, rar.; Bod Péter műveit; Czwittinger David: *Specimen Hungariae Litterata*, 4. Francofurti et Lipsia, 1711, rar.; *Dacia Septicollis*, 12, Claudiopoli, 1735, rar. – több címet követően ott találjuk azt a megjegyzést, hogy lásd más témájú munkáknál is (pl. Vide Scripta historiam). Elmondhatjuk tehát, hogy bizonyos művek többször is előfordulnak a jegyzékben. A hazai szerzők közül megemlíthetjük a következőket: Eötvös József, Kossuth, Kóváry László, Péczeli József, Pray György, Széchényi István, Görgey Artúr, Klapka György. A dupla besorolás a forrásokhoz való gyors hozzáférés miatt történhetett, hogy a tulajdonos ezáltal bizonyos témakör kutatásakor ne tévessze szem elől ezeket a köteteket.

Juridici libri. A jogtudományi tárgykör közel száz kötetet tartalmaz, mint például Andreae, Joannes: *Lectura super arbore consanguinitatis et affinitatis*, Lipsiae, 1580; Beza Theodorus: *Tractatus de Polygamia*, Geneva, 1573; Bruns Georg: *Fontes juris romani antiqui*, Tubingae, 1860; Hoffmann Pál Lajos: *A római magánjog rendszere mai érvényében*, Pest, 1859, első füzet.

Medicina – Chirurgia – Veterinaria – Diaetetica. Házi patika jellegű írások: *Diaetetica dohányzók számára*, Kassán, 1836; *Házi különös orvosságok*, Kolozsvár, 1763; Pápai Páriz Ferenc 1764-ben, Kolozsváron megjelent *Pax corporisa* is itt szerepel a jegyzékben. Állatorvosi kötetek – lovak gyógyításáról, gondozásáról.

Miscellanea: levelezésről, erkölcsi tanításokról, káték, szónoklat, több kézirat másolata, fotó, divat, szakácskönyv.

Oeconomia – Technologia. Leginkább 19. századi munkák: mezőgazdaság, állattenyésztés, kertészet, szőlészet.

Paedagogia. Gyermekevelési és erkölestani könyvek: *Instruction d'un père à sa fille*, par M Puy Basle, 1766.

Philologia gallica et italica: többek között Molière, Montesquieu, Voltaire, Rabelais, Byron, Shakespeare, Walter Scott összes műveinek listája teszi ki ezt a csoportot (24 kötet).

Philologia germanica. Csak német nyelvű szépirodalmi munkák: almanachok, antológiák, színművek, Lord Byron, Cervantes, Schiller, Goethe, Herder, August von Kotzebue, Christoph Martin Wieland, Molière, Shakespeare, Voltaire. Katona József *Bánk bánja* németül, illetve Petőfi, Alex: *Dichtungen*, Leipzig, 1858-as kiadásban.

Philologia hungarica. A klasszikus magyar szépirodalom nagyjai sorakoznak itt fel, regények, színjátékok és verses köteteikkel – főképp a 19. század első felében megjelent munkák: Arany János, Brassai Sámuel, Jókai Mór, Kazinczy, Kölcsey, Szász Károly, P. Szathmáry Károly, Vörösmarty, Csokonai, Aranka György, Dugonics András *Ulisses története*, 1780, Pest; Fáy András, Gyöngyösi János, Kisfaludy Károly. A fordítások közül megemlíthetjük Vergilius, Shakespeare, Voltaire műveit.

Philosophia. Mikó Imre már a nagyenyedi kollégiumban megismerkedett a kanti filozófiával Köteles Sámuel révén, akit a kantianus morálfilozófia híveként gyakorolt maradandó hatást. A jegyzék pontosan tükrözi Mikó érdeklődését, hiszen Immanuel Kant több műve is elérhető volt könyvtárában, valamint a Kant-követő Wilhelm Traugot Krug írásai is jelen vannak. A klasszikus német filozófia nagyjai közül megemlíthetjük Hegelt és Schellinget is, illetve Christian Wolff munkáit, kinek filozófiai egyénisége és tanításai nagy hatást gyakoroltak az erdélyi protestantizmusra és annak intézményeire.

Phisica – 25 kötettel képviselteti magát a fizika tudománya – német és magyar nyelvű művekkel.

Poeta – Oratores – Epistolographi latini recentior aevi: Grotius, Hugo: *Epistolae*, Amstelodami, 1687, a kiegészítésekben pedig szerepel későbbi beszerzésként Janus Pannonius *Poemata et opuscula* című műve is.

Politica. A francia, német és spanyol alkotmány témakörét taglaló munkákat tartalmaz zömmel, feltűnően sok a francia forradalomról szóló és a francia nyelvű munka.

Satyra – Ludicra. Agrippa Cornelius: *De incertitudine et vanitate scientiarum et artium*, Lugduni, 1643 és *Die kleinen Leiden des Menschlichen Lebens – Plinius dem Jüngsten*, Illustriert von J. J. Grandville, Leipzig, Verlag von J.J. Weber, 1842.

Scripta historiam Revolutionis annorum 1848 u 1849 illustrantia. Külön témaként jelenik meg az 1848–49-es szabadságharc tárgyköre Kemény Zsigmond, Eötvös, Klapka, Kossuth, Szilágyi Sándor írásai által. Kiemelendő Mikó érdeklődése a szabadságharcra kapcsolatos írások iránt, hiszen külön csoportba sorolja ezeket a műveket, rámutatva ezzel a téma fontosságára, a szabadságharc következményeire, melyek nagy hatással voltak az ország társadalmi és politikai helyzetére.

Theologia. A vallásos tárgyú művek jegyzéke több mint 200 kötetet számlál, többek között az 1591-es *Anthologiae sacra libri IV*, Lugduni; Kálvin János 7 kötetes művét: *Opera omnia theologica*, 1617 és szintén Kálvin mű, *Az Keresztyéni religióra és igaz hitre való Tanítás*, fordította Szenci Molnár Albert – Hanoviában 1624. Továbbá megemlíthetjük: Herepei Gergely, Otrokocsi Főris Ferenc, Pápai Páriz Ferenc, Pázmány Péter írásait, Luther Márton: *Commentarius in Danielelem Prophetam*, Francofurti, rariss., Melanchthon: *Commentarius de anima*, Argentorati. Editio rarissima, valamint *De Officio Principum*, rar.

Scriptores historiae byzantinae. Bizánci történelemről 13 kötet, úgymint: Basilii R. *Imp. Exhortationum*, 1584. Editio Princeps., Chalcocondyle *Historiarum libri X*, 1729.

Incunabula. Az ősnymtatványok jegyzéke 15 művet tartalmaz, 14 kötetben.

Gróf Mikó Imre könyvtárának tárgykörök szerinti megoszlása híven tükrözi, érdeklődése milyen arányban oszlott meg az irodalom és tudományok egyes ágai között. A tartalmi csoportok nagyságrendje tudatos állománygyarapításról tanúskodik, a szépirodalom és ókori klasszikusok művei teszik ki az állomány legnagyobb részét, ezt követik a történelem, jogtudomány és politika területén született dokumentumok. A vallástörténet és teológia szintén nagy arányban képviselteti magát, de nem elhanyagolható a filozófia és nyelvészeti kategória sem.

Az állomány nyelvi tagolódása azt igazolja, hogy Mikó lényegében a latin, német és francia nyelveket ismerte, továbbá lehetséges, hogy az angol és olasz nyelv sem volt idegen számára. A forrásokban nem találtunk fordítókra vagy fordítási kérelmekre vonatkozó információkat. A kutatás továbbvitelét illetően érdemes lenne megvizsgálni, hogy történt-e kölcsönzés

az állományból, ha igen, kinek, kiknek, valamint, hogy megvitatta-e a gróf olvasmányait akár baráti vagy tudományos körökben.

Könyvtárát nem nevezhetjük enciklopédikus jellegű főúri könyvtárnak, mert személyes igényeinek megfelelően formálta azt az évek során, egyéni érdeklődése rányomta bélyegét a könyvgyűjteményre, mely híven bizonyítja európai színvonalon álló műveltségét. Mikó tagja volt a 19. század közepén tevékenykedő magyar vezető rétegnek, és igazi nagyságát azzal mutatta meg, hogy olyan vezetési stratégiát és módszert dolgozott ki és alkalmazott, amely helyesnek bizonyult, s ezzel kivívta a kortársak legnagyobb elismerését.³⁰

The Catalog (Registry) of Count Imre Mikó's Personal Library

Keywords: Imre Mikó, catalog, personal library

The catalog of Count Imre Mikó's personal library can be found at the special collections department of the Central University Library of Kolozsvár (call number Ms 260). The catalog lists the authors and titles, where known, the place and time of publication, and frequently provides the format of the document. Most often the bibliographic data is inaccurate and incorrect, at times incomplete, with many abbreviations. As to the year of publication, the volumes appeared in the time frame of the 16th-19th century.

Mikó's specialized inventory of titles comprises 34 thematic groups. The extent of the thematic groups gives evidence of a conscientious enrichment of the collections; fiction and ancient classical authors make up the majority of the volumes, followed by documents pertaining to the fields of history, law and politics. History of religion and theology are also highly represented, but philosophy or linguistic categories are fields that also not be overlooked.

Mikó's collection should not be considered an aristocratic library of encyclopedical character, because he has shaped it after his own individual needs, the collection is emulated in close connection to his personal interests, bearing an accurate testimony of his erudition, deeply rooted in the European culture.

³⁰ *Gróf Mikó Imre emlékülés: Kolozsvár, 2005. Október 8.* [Egyed Ákos, Pomogáts Béla, Tonk István] Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kvár. 2006. 18.